

مراکز شهری

از مبانی تا راهنماهای طراحی شهری

تألیف

دکتر امیر شکیبامنش

(عضو هیأت علمی دانشگاه هنر)

مهندس قربانیان

(مدرس گروه شهرسازی دانشگاه هنر)

انتشارات طحان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: شکیبامنش، امیر، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: مراکز شهری؛ از مبانی تا راهنماهای طراحی شهری / تألیف امیر شکیبامنش، مهشید قربانیان.
مشخصات نشر	: تهران : طحان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص.: جدول؛ ۲۲×۲۹ س.م.
شابک	: 978-600-7581-03-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: شهرسازی -- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	: سیمای خیابان (طراحی شهری)
موضوع	: شهرسازی -- ایران -- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	: معماری -- ایران -- طراحی
شناسه افزوده	: قربانیان، مهشید
رده بندی کنگره	: HT۱۳۹۳۱۶۶م۴ش/
رده بندی دیویی	: ۱۲۱۶/۳۰۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۷۱۵۸۰

مراکز شهری؛ از مبانی تا راهنماهای طراحی شهری

تألیف: دکتر امیر شکیبامنش - دکتر مهشید قربانیان

ناشر: طحان

مدیر تولید: ابوالفضل چلاعلو

چاپ: طرح و نقش نوین

مصافی: طرح و نقش نوین

لیتوگرافی: آرمنسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۱-۰۳-۲

قیمت: ۳۰/۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش انتشارات طحان: ۶۶۴۰۳۱۹۱ - ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۰۲۱
فاکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ شماره همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

پیشگفتار

مراکز شهری در گذشته نقش به سزایی را در حیات جمعی ساکنان شهرها بر عهده داشتند و کیفیت حقیقی شهرنشینی در طول تاریخ، در بستر آن‌ها تجلی می‌یافت. تغییر و تحولات ناشی از رشد تکنولوژی و ورود مدرنیسم سبب رکود و تغییر نقش بسیاری از این مراکز گردید. دیگر از مفهوم ذهنی قلب تپنده شهرها خبری نبود و کیفیات زندگی و محیطی آنها رو به افول نهاد. در تحولات جدید شهرسازی جهان و بروز مسائل و مشکلات ناشی از آن، مراکز شهری شهرهای بزرگ، بیشتر از سایر نقاط شهری در معرض عوارض نامطلوب توسعه شهری قرار گرفت. در شرایط امروز بسیاری از شهرهای جهان - از جمله ایران - مسائلی از قبیل جابجایی‌های اجتماعی، افول کارکردی و فعالیتی، خروج فعالیت‌های اقتصادی، مشکلات کالبدی و ضعف مرکز شهر به عنوان یک فضای شهری، تمرکز بیش از حد جمعیت و فعالیت و به تبع آن ترافیک سنگین و فزاینده، آلودگی‌های صوتی و هوا، کاهش جمعیت ساکن و... در زمره مهمترین مشکلات مراکز شهری تلقی شده و کاهش کیفیت محیط زندگی شهری را در آن‌ها سبب گردیده‌اند. با این حال این تفکر که مراکز پویا و موفق شهری صرفاً در رهگذر تاریخی بس دور یافت می‌شدند از صحت و اعتبار خارج است؛ چراکه در شرایط حاضر نیز با نگاهی گذرا به شهرهای مختلف جهان می‌توان به وفور مراکز شهری با کیفیت، پویا و جاذب جمعیت شهرنشین را یافت.

دیربازی است که توجه طراحان، برنامه ریزان و مدیران شهری به مرکز شهر و ارتقای کیفیت زندگی در آن معطوف گردیده و در این رهگذر طرح‌ها و برنامه‌های مختلفی برای احیای مراکز شهری در ابعاد و محورهای مختلف از جمله ترافیک، محیط زیست، اقتصادی، اجتماعی، گردشگری و... تهیه و تدوین شده است. بدیهی است که طراحی به منظور ارتقای کیفیت زندگی در مراکز شهری نیازمند دستیابی به معیارها و شرایطی می‌باشد که آسایش و رضایتمندی شهروندان را از طریق برآوردن نیازهای مادی و روانی آنان پاسخ گوید. طراحی به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهری، در عین این که مفهومی چند بعدی و میان رشته‌ای است، دارای وجوه ذهنی و عینی به صورت توأمان می‌باشد. بنابراین صرف طراحی موضوعی یا موضعی بدون توجه به ارزش‌ها، آما، نگرش‌ها و آرزوهای مردم و ذهنیت خاص آنان به این مفهوم، راه گشا نخواهد بود.

آنچه که هدف اصلی این کتاب بوده و در سرتاسر این مطالعه نیز همواره به جستجوی آن در بستر مراکز شهری پرداخته می‌شود، مفهوم حقیقی «کیفیت» است. اهمیت این مفهوم تا بدان حد است که بسیاری آن را مهمترین وظیفه و رسالت طراحی شهری می‌دانند. در این کتاب، با جمع بست نظریه‌ها و دیدگاه‌های صاحب نظران مختلف در این باره، مجموعه‌ای از معیارهای اساسی کیفیت بخش به محیط شهری استخراج و استنباط گردیده است. از سوی دیگر بدیهی است که ذات کیفیات محیطی مراکز شهری چه در قالب مرکز موفق گذشته (در ایران و جهان) و چه در قالب مراکز موفق کنونی شهرها، معیارهایی را دنبال می‌کنند که با کشف و استخراج اشتراکات آن‌ها می‌توان اصول کلیدی کیفیت بخش مراکز شهری را بدست آورد و با سنجه کلی بدست آمده از معیارهای کیفیت بخش محیط آزمود. لذا سعی گردیده است تا با کمک تمهیداتی ویژه و با استفاده از راهنماهای طراحی پیشنهادی، شرایط ظهور اصول بدست آمده را فراهم نمود.

ماحصل این کتاب، ارائه مجموعه ای از راهنماهای طراحی شهری است که در راستای ارتقاء کیفیات محیطی مراکز شهری و از طریق به کارگیری اصولی مشخص و تمهیداتی اندیشیده شده، تدوین گردیده اند. راهنماهای طراحی شهری در این جستار، مجموعه ای مدون و گردآوری شده از مناسب ترین و منطبق ترین راهنماهای طراحی مراکز شهری در جهان (با ذکر منبع در متن کتاب) از یک سو، و راهنماهای پیشنهادی مؤلفان کتاب حاضر بر پایه مطالعات و تجربیات پژوهشی آنان، از سوی دیگر می باشند. بدیهی است این راهنماها تنها بخش کوچکی از مجموعه راهنماهایی است که می توانند طراحان شهری را در تحقق هدف ارتقاء کیفی و پویا سازی مراکز شهری یاری رسانند.

نگارندگان کتاب حاضر تلاش بسیاری نموده اند تا مجلدی کاربردی را در جهت ارتقاء کیفیت عرصه عمومی مراکز شهری در اختیار جامعه طراحان شهری، راهبران حرفه ای و مدیران شهری کشور قرار دهند. در آماده سازی کتاب حاضر، همیاران زیادی با همفکری، راهنمایی و مساعدت خود، نگارندگان را یاری رساندند. از این رو، واجب می دانیم تا مراتب قدردانی خود را از آنان به عمل آوریم؛ استاد بزرگوار و اندیشمند حوزه شهرسازی کشور، جناب آقای دکتر مصطفی بهزادفر که ضمن ایجاد فرصتی برای بهره مندی از دیدگاه ها و آراء خود، بار تنظیم مقدمه ای رسا و پیش درآمدي مفصل را بر دوش کشیدند و نوشتاری شیوا با قلم ایشان، دیباچه ورود به کتاب حاضر خواهد بود. همچنین جناب آقای مهندس بابک لطفعلی نژاد که با دست هنرمند خود، بیان تصویری شیوا و زیبایی در ارائه راهنماهای طراحی شهری کتاب حاضر فراهم آوردند و امکان درک موضوعی راهنماهای پیشنهادی را برای خوانندگان این مجلد هموارتر نمودند. جناب آقای مهندس محمد رضایی ندوشن، آقای مهندس مجتبی حسن زاده و سرکار خانم مهندس شیوا نظری، که زحمت بازخوانی متن کتاب را پذیرفتند تا متنی گویا، راهبردی و مهم تر از همه علمی در اختیار خوانندگان محترم قرار گیرد.

مؤلفان ضمن پذیرش خطاها و لغزش های احتمالی مباحث پیش رو، با امید به مفید بودن کتاب، انتظار دارند خوانندگان محترم با مطالعه و بررسی موشکافانه خود، زمینه اصلاح و ارتقاء آن را در چاپ های بعد مهیا سازند.

امیر شکیبامنش

مهندس قربانیان

تهران- پاییز ۱۳۹۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فهرست مطالب
	مقدمه
۱	فصل اول: راهنماهای طراحی شهری و جایگاه آن ها در ارتقاء کیفیت محیط
۳	۱-۱- کیفیت
۳	۱-۱-۱- "طراحی شهری" و ارتباط آن با مقوله "کیفیت"
۴	۱-۱-۲- دیدگاه صاحب نظران و نظریه پردازان در ارتباط با کیفیت های محیطی
۴	الف) کوین لینچ
۵	ب) فرانسیس ویولیج
۶	ج) بنتلی و همکاران
۶	د) آلن جیکوبز و داندل اپلیارد
۸	ه) فرانسیس تیبالدز
۹	و) جهان شاه پاکزاد
۱۰	ز) DETR & CABE
۱۰	۱-۱-۳- کیفیت های محیطی و مؤلفه های سازنده آن
۱۳	۲-۱- راهنماهای طراحی شهری
۱۳	۱-۲-۱- فرآیند طراحی شهری و جایگاه راهنماهای طراحی در آن
۱۴	۲-۲-۱- مرحله سوم فرآیند طراحی: راهنماهای تکمیلی شهرسازی
۱۶	۳-۲-۱- دسته بندی کلی سیاست های طراحی شهری
۱۶	الف) سیاست های محدوده (حوزه) محور
۱۶	ب) سیاست های موضعی
۱۶	ج) سیاست های موضوعی
۱۷	۴-۲-۱- عناصر سازنده راهنماهای تکمیلی شهرسازی
۱۷	الف) چارچوب های طراحی شهری
۱۹	ب) دستور کارهای طراحی
۱۹	ج) راهنماهای طراحی شهری

۲۰	۵-۲-۱- انواع راهنماهای طراحی شهری
۲۱	۶-۲-۱- آنچه یک راهنمای طراحی شهری در بر می گیرد
۲۳	۷-۲-۱- محورهای طبقه بندی های راهنماهای طراحی شهری
۲۳	الف) راهنماهای طراحی معماری ساختمان ها
۲۳	ب) راهنماهای طراحی منظر و محوطه آرای
۲۳	ج) راهنماهای طراحی / توسعه محله، ناحیه و شهر
۲۵	فصل دوم: جستاری در مفهوم مراکز شهری
۲۷	۱-۲- تعاریف و دیدگاه ها در مورد مراکز شهری
۳۲	۲-۲- خصوصیات مشترک مراکز شهری در گذشته
۳۲	۱-۲-۲- سهولت دسترسی
۳۲	۲-۲-۲- تنوع در کاربری ها
۳۴	۳-۲-۲- وجود فضاهای عمومی باز
۳۴	۴-۲-۲- خلق هویت از طریق ایجاد عناصر نمادین
۳۵	۵-۲-۲- تمرکز و فشردگی کالبدی مراکز شهری
۳۵	۶-۲-۲- محصوریت توأم با مقیاس انسانی
۳۵	۷-۲-۲- وجود تنوع و شخصیتی ویژه در گونه های ساختمانی در عین یکپارچگی
۳۷	۳-۲- نظام فضایی مراکز شهری
۳۷	۱-۳-۲- الگوی تک مرکزی
۳۷	۲-۳-۲- الگوی چند مرکزی
۳۸	۳-۳-۲- الگوی سلسله مراتبی
۳۹	فصل سوم: سیر تغییر و تحول مراکز شهری
۴۱	۱-۳- جایگاه مرکز شهر در تمدن های گذشته
۴۲	۲-۳- مرکز شهر در ایران قبل و بعد از اسلام
۴۵	۳-۳- مرکز شهر در طرح های شهرسازان پیشرو
۴۷	۴-۳- مرکز شهر در دوران معاصر
۵۰	۱-۴-۳- شکل گیری مراکز حومه شهر
۵۱	الف) مراکز خرید
۵۳	ب) راسته های خرید سربوشیده
۵۵	ج) پدید آمدن مراکزی با رویکردهای جدید
۵۶	۵-۳- مسائل و مشکلات مراکز شهری
۵۶	۱-۵-۳- تعارض با ساختار عمومی شهر
۵۷	۲-۵-۳- تراکم و تمرکز فعالیت ها
۵۷	۳-۵-۳- برهم خوردن تعادل جمعیت شب و روز
۵۷	۴-۵-۳- مشکلات اقتصادی
۵۸	۵-۵-۳- فرسایش کالبدی

- ۵۸ ۳-۵-۶- کاهش ارزش های محله ای و سکونت
 ۵۸ ۳-۵-۷- جایگزینی اجتماعی
 ۵۹ ۳-۵-۸- وضعیت زیست محیطی
 ۵۹ ۳-۵-۹- مسائل و مشکلات ترافیکی و محدودیت سطح و فضا
 ۵۹ ۳-۵-۱۰- مسائل فرهنگی و تمرکز عناصر شاخص و نمادین شهری

فصل چهارم: تجسم روح مراکز شهری در کالبد خیابان های اصلی

- ۶۱ ۴-۱- گذری کوتاه بر تاریخچه خیابان
 ۶۳ ۴-۱-۱- از یونان تا رم (شهر هلنی)
 ۶۴ ۴-۱-۲- قرون وسطی
 ۶۵ ۴-۱-۳- رنسانس
 ۶۶ ۴-۱-۴- انقلاب صنعتی
 ۶۶ ۴-۱-۵- قرن بیستم؛ رجحان عملکردگرایی بر نگاه مبتنی بر زیبایی شناسی
 ۶۷ ۴-۲- دیدگاه صاحب نظران به مقوله خیابان
 ۶۹ ۴-۳- بازخوانی مفهوم خیابان های اصلی
 ۷۱ ۴-۴- گذشته و حال خیابان های اصلی؛ از شکوفایی تا افول
 ۷۳ ۴-۵- احیاء و باززنده سازی خیابان های اصلی مراکز شهری
 ۷۳ ۴-۵-۱- ضرورت احیاء خیابان های اصلی
 ۷۵ ۴-۵-۲- تئوری های تجدید حیات خیابان های اصلی
 ۷۵ الف) نوشهرگرایی
 ۷۷ ب) منطقه گرایی
 ۷۸ ج) نوسازی شهری
 ۷۹ د) حفاظت

فصل پنجم: اصول طراحی مراکز شهری موفق

- ۸۱ ۵-۱- ایجاد توسعه بر اساس الگویی سازمان دهنده
 ۸۳ ۵-۲- بوجود آوردن هویتی ممتاز
 ۸۵ ۵-۲-۱- ساختمان های تاریخی
 ۸۶ ۵-۲-۲- جغرافیا
 ۸۷ ۵-۲-۳- نشانه ها
 ۸۷ ۵-۲-۴- منظر خیابان
 ۸۸ ۵-۲-۵- فضاهای عمومی
 ۸۸ ۵-۳- ایجاد تنوع و جذابیت
 ۹۰ ۵-۴- اطمینان از تعادل فعالیت ها
 ۹۱ ۵-۵- ایجاد مرکز شهر بر پایه امکانات و داشته های محلی (بومی)
 ۹۱ ۵-۶- حذف فعالیت ها و کاربری های ناسازگار

۹۲	۷-۵- اطمینان از تداوم و پیوستگی بصری و عملکردی
۹۳	۵-۷-۱- معماری
۹۳	۵-۷-۲- منظر خیابان
۹۴	۵-۸- حفظ محصوریت نسبی توام با مقیاس انسانی
۹۴	۵-۹- حفظ تمرکز و فشردگی در مراکز شهری
۹۴	۵-۱۰- بالا بردن سهولت دسترسی سواره و پیاده به مرکز شهر
۹۶	۵-۱۰-۱- حرکت عابران پیاده
۹۶	۵-۱۰-۲- پارکینگ
۹۷	۵-۱۰-۳- حمل و نقل عمومی
۹۷	۵-۱۱- ایمن و امن بودن مراکز شهری
۹۸	۵-۱۲- فراهم نمودن آسایش
۹۸	۵-۱۲-۱- آب و هوا
۹۸	۵-۱۲-۲- ترافیک
۹۸	۵-۱۲-۳- تسهیلات رفاهی
۹۹	۵-۱۲-۴- ایمنی فیزیکی
۹۹	۵-۱۲-۵- حفظ و نگهداری
۹۹	۵-۱۳- طراحی بر پایه تمایلات و سلیق مختلف
۱۰۰	۵-۱۴- تأکید بر کیفیت بالا
۱۰۱	۵-۱۵- تعادل در ایستایی و پویایی حرکت عابران پیاده
۱۰۳	فصل ششم: بررسی راهکارهای طراحی جهت تحقق پویایی و ارتقاء کیفی مراکز شهری
۱۰۵	۶-۱- راهکارها در خصوص منظرسازی خیابان ها
۱۰۵	۶-۱-۱- ارتباط راهکارهای منظرسازی با اصول طراحی مراکز شهری موفق
۱۰۵	۶-۱-۲- به کارگیری راهکارهای منظرسازی
۱۰۶	الف) مبلمان معابر
۱۰۷	ب) عرض پیاده روها
۱۰۷	ج) سنگ فرش پیاده روها
۱۰۸	د) کاشت های گیاهی
۱۰۹	ه) آب نماها
۱۰۹	و) هنر جمعی (مردمی)
۱۱۰	ز) فضاهای باز عمومی
۱۱۰	۶-۲- راهکارهایی در خصوص معماری ساختمان های مراکز شهری
۱۱۰	۶-۲-۱- ارتباط راهکارهای معماری ساختمان ها با اصول طراحی مراکز شهری موفق
۱۱۱	۶-۲-۲- به کارگیری راهکارهایی در خصوص معماری ساختمان های مراکز شهری
۱۱۲	الف) نمای ساختمان ها
۱۱۳	« نمای فوقانی
۱۱۴	« نمای مغازه ها

۱۱۷	◀ نماهای پشتی و جانبی ساختمان‌ها
۱۱۸	ب) توسعه‌های جدید
۱۱۸	◀ توسعه‌های درون افزا
۱۲۱	◀ توسعه‌های جدید بزرگ مقیاس
۱۲۴	ج) راهکارهای نوسازی و حفاظت در مراکز شهری
۱۲۴	◀ نوسازی و استفاده مجدد از ساختمان‌ها
۱۲۴	◀ حفاظت
۱۲۶	۳-۶- راهکارها در رابطه با نظام تردد در مرکز شهر
۱۲۶	۱-۳-۶- ارتباط راهکارها در خصوص نظام تردد با اصول طراحی مراکز شهری موفق
۱۲۶	۲-۳-۶- به کارگیری راهکارها در خصوص نظام تردد
۱۲۶	الف) الگوی خیابان‌ها و بلوک‌ها
۱۲۷	ب) سلسله مراتب خیابان‌ها
۱۲۸	ج) پارکینگ‌های مرکز شهر
۱۲۸	◀ محدود کردن استفاده از پارکینگ‌های طولانی مدت
۱۲۸	◀ تشویق به ایجاد پارکینگ‌های طبقاتی
۱۲۹	◀ اندازه و مکان پارکینگ
۱۲۹	◀ ملاحظات مربوط به طراحی پارکینگ‌ها
۱۳۳	فصل هفتم: ارائه راهنماهای طراحی شهری
۱۳۵	۱-۷- راهنماهای طراحی در خصوص منظرسازی مراکز شهری
۱۳۵	۱-۱-۷- منظر خیابان (به طور عام)
۱۳۶	۲-۱-۷- کف سازی
۱۳۸	۳-۱-۷- کاشت گیاهی و درختان
۱۴۱	۴-۱-۳- مبلمان معابر
۱۴۳	الف) محل‌های نشستن (نشیمن‌گاه‌ها)
۱۴۴	ب) کیوسک‌ها
۱۴۵	ج) سطوح‌های زیاله
۱۴۶	د) نرده‌های مخصوص پارک دوچرخه
۱۴۷	ه) تأسیسات و تجهیزات
۱۴۷	۵-۱-۷- نورپردازی
۱۵۲	۶-۱-۷- فواره‌ها و آبنماها
۱۵۲	۷-۱-۷- هنر جمعی (مردمی)
۱۵۴	۸-۱-۷- فضاهای عمومی
۱۵۹	۹-۱-۷- ورودی‌های مهم به مراکز شهری
۱۶۰	۱۰-۱-۷- فضاهای باز
۱۶۱	۲-۷- راهنماهای طراحی در خصوص معماری ساختمان‌های مراکز شهری
۱۶۱	۱-۲-۷- ایجاد شخصیتی ویژه برای ساختمان‌های مرکز شهر
۱۶۵	۲-۲-۷- یکپارچگی طراحی
۱۶۷	۳-۲-۷- مفصل‌بندی ساختمان‌ها

۱۶۹	۷-۲-۴- ارتباط بین ساختمان ها و پیاده روها
۱۷۲	۷-۲-۵- نمای ساختمان ها
۱۷۶	۷-۲-۶- عناصر و جزئیات ساختمان ها
۱۷۸	۷-۲-۷- تمهیدات در رابطه با جداره های خالی
۱۸۰	۷-۱-۸- ورودی های رو به خیابان
۱۸۳	۷-۱-۹- شفافیت و بیرون آمدن کاربری هایی که به مرکز شهر سرزندگی می بخشند
۱۸۵	۷-۱-۱۰- سایبان ها و حفاظ ها
۱۸۸	۷-۱-۱۱- مصالح و رنگ ها
۱۹۱	۷-۱-۱۲- پنجره ها
۱۹۲	۷-۲-۱۳- ستون ها
۱۹۳	۷-۲-۱۴- تابلوها
۱۹۹	۷-۲-۱۵- عقب نشینی
۱۹۹	الف) عقب نشینی طبقات فوقانی ساختمان ها
۲۰۰	ب) عقب نشینی ساختمان های رو به خیابان
۲۰۲	۷-۲-۱۶- سیمای پام ها
۲۰۳	۷-۲-۱۷- عناصر و نقاط تمرکز
۲۰۴	۷-۲-۱۸- بخش های الحاقی به ساختمان ها
۲۰۶	۷-۲-۱۹- نماهای پشتی و جانبی ساختمان ها
۲۰۶	الف) ساختمان های سرنش
۲۰۶	ب) نماهای کنجی ناتمام
۲۰۷	ج) نماهای پشتی
۲۰۸	۷-۲-۲۰- کاربری ها و عملکردها
۲۱۴	۷-۲-۲۱- توسعه های جدید
۲۱۴	الف) توسعه های درون افزا
۲۱۵	ب) توسعه های جدید بزرگ مقیاس
۲۲۰	۷-۳- راهنماهای طراحی در خصوص نظام دسترسی در مراکز شهری
۲۲۰	۷-۳-۱- سواره روها
۲۲۳	۷-۳-۲- پیاده روها
۲۲۹	۷-۳-۳- نبش ها و عقب نشینی ها در معابر مرکز شهری
۲۳۲	۷-۳-۴- پارکینگ ها
۲۴۹	منابع و مآخذ

مقدمه

یکی از مهمترین مشکلات ایران در حوزه سازندگی سرزمین درک عمدتاً تساهلی و بعضاً نادرست از طراحی شهری و سازوکارهای اجرایی آن است. برخی طراحی شهری را صرفاً بازتاب سه بعدی برنامه ریزی شهری می‌انگارند. برخی آن را در طراحی فضای سبز، نورپردازی، مبلمان، منظرسازی، هنرهای همگانی و طراحی نمای ساختمان‌ها خلاصه می‌کنند. متقابلاً، برخی نیز موضوعات اخیرالذکر را از طراحی شهری جدا می‌دانند. حال آنکه، همه موارد یاد شده در متن این دانش - هنر - حرفه جای می‌گیرند. از آنجا که دانش - هنر - حرفه طراحی شهری به ساماندهی و ارتقاء جامع کیفیات محیطی مکان‌های همگانی بیرونی می‌پردازد، از سازوکاری یکپارچه نگر بهره می‌گیرد. در سازوکار یادشده کثرت عناصر، مفاهیم و موارد با رویکرد "یگانه مدار" و راهبرد "فرآیند مدار"، بکار گرفته می‌شوند، تا مکانی پایدار برای حیات پایدار جامعه بشری شکل داده شود.

چنانچه رویکرد، یگانه مدار نباشد، تنوع و گستره فراوان ابعاد کیفی محیط از نظر پنهان مانده و در نتیجه تأمین جامعیت کیفیت محیط ناممکن می‌شود. جامعیت کیفیت محیط می‌تواند شامل کیفیت طراحی، کیفیت اجرا، کیفیت مواد و مصالح، کیفیت تولید، کیفیت ساخت و ساز و نظیر این‌ها باشد. بهترین الگوی طراحی وقتی با مصالح نامرغوب و شیوه‌های کاری نامطلوب به اجرا درآید، می‌تواند مثال پیاده راهی باشد که حس مکان آن با نبود ایمنی کالبدی تداعی می‌شود. از سوی دیگر عدم گزینش راهبرد "فرآیند مدار" برای برنامه‌سازی، سازوکارهای اجرایی طراحی را ابتر می‌نماید. لذا، آگاهی نسبت به سازوکارهای فرآیند برنامه‌سازی از الزامات اساسی طراحی شهری است. با این وجود، توجه به جامعیت پردازی به این معنی نیست که در یک پروژه مستقل طراحی شهری تمامی عناصر، موارد و متغیرهایی که به مکان‌های همگانی بیرونی معنای جامع می‌دهند، با جزئیات کامل در یک روند برنامه‌سازی و اجرا، پردازش شوند.

توجه به سلسله مراتب، سطح بندی، مشکل پردازی، مهارت محوری و تخصص پردازی، مشارکت جویی و موضوع شناسی از الزامات انکارناپذیر روندهای برنامه‌سازی حوزه طراحی شهری است. برای مثال، در نگاه به راهکارها، اسناد یا مسامحتاً محصول طراحی؛ چنانچه پیش‌بینی تجهیزات، مبلمان و اشیاء خاصی در جایی از مکان مورد طراحی موضوعیت پیدا کند؛ توجه به مهارت و تخصص هنرمندان مرتبط اجتناب ناپذیر است. بعلاوه، در اجرای سلسله مراتبی و سطح بندی شده راهکارها، نمی‌توان از مشارکت مهارتی و تخصصی معماران، معماران منظر، مهندسان تأسیسات و مهندسان ساختمان دوری جست. متقابلاً، تخصص‌های یاد شده نیز چنانچه مستقلاً و بدون مشارکت فرادستی طراحان شهری و محیطی، بطور مستقل اقدام کنند، یکپارچگی و یگانگی مجموعه فراگیر شهر را فدای تک بناها و تک عناصر تجهیزاتی خواهند نمود. در حالت اخیر تجزیه فدای ترکیب می‌شود!

رسیدن به یک جریان و نمود مکانی یگانه مدار و پاسخده مستلزم توجه به حداقل سه عامل مهم است. پذیرش رویکرد مشارکتی و اقدام با رویکرد مشارکتی در تمامی جنبه‌های طی فرایند، اولین عامل است. دومین عامل تدوین و بهره‌گیری از خطوط راهنماهایی است که نحوه عمل تمامی گروه‌های مهارتی و دست‌اندرکاران مختلف را تعیین و تبیین می‌کند. سوم و مهم‌تر از همه، آگاهی نسبت محتوای موضوعات و مفاهیمی است که ابعاد، نمایانگرها، هنجارها و ارزش‌ها از جمله آن‌ها هستند. آنچه که در مجلد حاضر بدان پرداخته شده است از مفاهیم عامل دوم، یعنی "راهنماهای طراحی" است. راهنماهای طراحی شهری خود از سلسله مراتب، سطح بندی و تنوع محتوایی قابل ملاحظه‌ای برخوردارند. مهمترین نکته‌ای که در رابطه با راهنماهای طراحی شهری می‌باید بدان اشاره نمود، اختصاص آن‌ها به مکانی خاص می‌باشد. به تناسب شناخت محیطی حاصل از سنجش وضعیت هر محدوده طراحی، راهنمای خاصی برای هدایت و کنترل جریان ساماندهی کیفیات محیطی آن مکان وضع و تدوین می‌شود. راهنماها عموماً به تناسب ویژگی‌های محتوایی غالب حوزه^۱ (اعم از موضوعی و موضعی)، سطح و جنس راهکار، موضوع^۲ مورد تمرکز و ساختگاه^۳ مورد تمرکز، به سه دسته تقسیم شده و محتوای آن‌ها با یکدیگر تفاوت‌هایی پیدا می‌کند. چنانچه راهنمای طراحی با تکیه بر تمامی جنبه‌های موضوعی و ساختگاهی، بطور اصولی به چگونگی پیوند راهبردهای طراحی با برنامه‌های اجرایی (بعضاً اقدام) یک حوزه کاری بپردازد، سند یا ساز و کاری را ارائه می‌دهد که "چارچوب طراحی شهری"^۴ نامیده می‌شود. محتوای سند یاد شده با رویکرد اصولی، الزامات هدایت و کنترل توسعه کیفی محیط را در سطح ساختار، ارائه می‌دهد. این سند می‌تواند مبنای تهیه دو دسته سند دیگر باشد. دسته دوم از اسناد هدایت و کنترل (راهنما) معمولاً در تداوم چارچوب طراحی شهری تهیه می‌شود. محتوای این دسته اسناد از اصول محوری، که در چارچوب موضوعیت دارد، به مصداق محوری میل می‌کند و به ساختگاهی خاص محدود می‌شود. راهنماهای مشخص را در لباس نقشه‌های نسبتاً دقیق و نوشتاری شفاف ارائه می‌دهد و می‌توان از آن به مثابه دستور اقدام استفاده نمود. این راهنما، از یک سو برنامه اجرایی طراحی شهری را برای یک ساختگاه معلوم، فراهم می‌کند و از سوی دیگر دستور کار فرادست، الزام آور و نسبتاً رسمی برای حرفه‌مندان دیگر (نظیر معماران، معماران منظر و هنرمندان هنر جمعی) ارائه می‌دهد. لذا، این دسته از اسناد راهنما را "دستور کار طراحی"^۵ می‌گویند. زیرا، برنامه‌های طراحی اقدامات مستقیم، می‌باید با رعایت این دستورات یا قواعد و ضوابط به واقعیت درآیند.

سومین دسته از اسناد راهنمای طراحی، ضوابط و قواعدی هستند که ترجیحات طراح شهری را برای اعمال دیدگاه‌های خاص در موضوعات، موارد و متغیرهای کیفیات محیطی یا هنجاری خاص آشکار می‌سازند. این ضوابط برآمده از مطالعات و تحقیقات عمیق روی موضوعات خاصی از قلمرو طراحی است؛ لذا، می‌توانند تنوعی از موضوعات را در تنوعی از قلمروهای طراحی دربرگیرند. محدوده کار می‌تواند متغیر باشد. محدوده کار، مشابه با محدوده پژوهش موردی، تابع اهداف و مقاصد پدازه (پروژه) می‌باشد. آنچه که اهمیت زیادی دارد موضوع کاری پژوهش یا برنامه‌سازی است. برنامه‌سازی می‌تواند تنوعی از مکان‌ها اعم از نمای ساختمان‌ها، منظر شهری، مبلمان شهری، توده‌گذاری

- 1- Area
- 2- Topic
- 3- Site
- 4- Design Framework
- 5- Design Brief

Brief یک واژه حقوقی است که می‌تواند معادل طرح، لایحه، دستور کار رسمی و یا شرح وظیفه قانونی تلقی شود.

بلوک‌ها و قطعات، و کف‌سازی را در تنوعی از فضاهای شهری نظیر خیابان، میدان، آب‌کنار و یا تنوعی از هنجارهای کیفیات محیطی نظیر خوانایی، سرزندگی، زیست‌پذیری و نظیر آن، شامل شود. این گروه از اسناد بیش از آن‌که همانند "دستور کار طراحی" شرح وظایف رسمی مجریان را در لباس تنوعی از برنامه‌ها توضیح دهند، الگوهایی را ارائه می‌دهند که کاربرد آن‌ها می‌تواند برای ساماندهی و ارتقاء کیفیات محیطی سودمند باشد. به همین دلیل، این نویسنده ترجیح می‌دهد این دسته از راهنمای طراحی را با یکی از سه عنوان "ضوابط الگویی طراحی"، "دستور کار الگویی طراحی" و "راهنمای الگویی طراحی" نام‌گذاری کند. شاید هم بهتر این باشد که این دسته از راهنما "دستور کار الگویی طراحی شهری" نامیده شوند. با این وجود، نویسندگان این کتاب ترجیح داده‌اند برای این دسته از راهنماها از عبارت "راهنمای طراحی شهری" که در ادبیات جاری کشور جا افتاده‌تر است، استفاده کنند. دستور کار الگویی طراحی شهری، که راهنمای موضوعی ساخت و ساز کیفیت مدار تلقی می‌شود، بر مبنای درجه‌نافذ بودن در اقدامات اجرائی خود به سه گونه دسته‌بندی می‌شوند. گونه اول را تجویزی می‌نامند. زیرا همانند دارویی که یک پزشک تجویز می‌کند، در برگرفته الگوهائی هستند که می‌باید عیناً به اجرا درآیند. برای مثال، الزام استفاده از آجر در نمای تمامی ساختمان با جزئیات خاصی که خود قاعده‌مند و شفاف باشد. گونه دوم را کارکردی (عملکردی) می‌نامند. زیرا، در برگرفته الگوهایی است که می‌تواند در سازوکارهایی چون نوع مصالح، رنگ و فرم، آزادی عمل بیشتری را به طراح مرحله اقدام بدهند. اما، باید زمینه عملکرد مورد انتظار را برای موضوع کار فراهم نمایند. برای مثال، ممکن است در جایی از ایران الزام تأمین سایه در ساعاتی خاص از روز، یک دستور کار الگویی اجباری محسوب شود. اما، اینکه عامل تأمین سایه، عنصری متغیر چون چادر و یا عامل معماری ثابتی چون رواق باشد، در اختیار طراح و کارگزار مرحله اقدام است. البته باید تنوع فدای تداوم و تجزیه فدای ترکیب و بی‌نظمی نشود. گونه سوم را توصیه‌ای می‌نامند. زیرا در برگرفته الگوهایی است که علیرغم برخورداری از پشتوانه قانونی از دلالت‌های اجرایی اجباری برخوردار نیست. برای مثال طراح شهری، الگویی از یک فرم نما، مصالح کف‌سازی، تداوم شکل‌گیری فرم بام‌ها و یا قوس تقاطع را پیشنهاد می‌دهد که به طراح و کارگزار مرحله اقدام در انتخاب نگرش، ایده‌پردازی و خلاقیت‌مداری کمک می‌کند. اما، اجباری برای اجرای همان دستور کار الگویی وجود ندارد. محتوای اصلی کتاب بیش‌رو، آن‌گونه که نویسندگان در صفحه ۲۰ تذکر می‌دهند، دستور کار الگویی نوع سوم یا توصیه‌ای است. به عبارت دیگر نویسندگان این کتاب به شیوه شناسی تدوین راهنماهای طراحی با محوریت الگوهای توصیه‌ای می‌پردازند. این نوع الگو برای جوامع علمی و حرفه‌ای و گروه‌های کاری مفیدتر است. زیرا، نه تنها می‌تواند به خواست طراحان مرحله اقدام و کارگزاران و مجریان عیناً مورد استفاده قرار گیرد، بلکه می‌تواند به نوتجربگان (حرفه‌مندان جوان و نوتجربه) در ارائه طرح‌واره‌های ابتکاری و خلاقانه و ترسیم و تصویر الگوهای بهینه یاری رساند. همانطور که پیش‌تر نیز بدان اشاره گردید، شمار گونه‌ها و گستره فضاهایی که می‌توانند مشمول ضابطه‌گذاری، الگوگزینی و دستورپردازی شوند بسیار زیاد بوده و فراتر از گستره عمل یک کتاب متعارف است. لذا، این کتاب دامنه کار خویش را به مراکز شهری محدود نموده است. مراکز شهری که خود تنوعی از مکان‌های شهری نظیر خیابان، میدان و آب‌کنار را شامل می‌شوند، مهمترین فضاهای شهری هستند. در همین راستا، فرآینبی مراکز شهر برای تعیین و تدوین راهنماهای طراحی شهری می‌تواند به معنی فرآینبی اساسی‌ترین موارد موضوعی شهر باشد.

این کتاب در هفت فصل موضوع یاد شده را توضیح داده است. فصل اول نوشتار حاضر، اهمیت راهنمای طراحی شهری را در کیفیت بخشی به مکان های همگانی و بیرونی شهر توضیح می دهد. لذا، در بدو امر ویژگی های طراحی شهری، محتوا و سازوکارهای آن را به مثابه دانش - حرفه - هنری که موضوع آن کیفیت محیط است (بطور مختصر) بیان می کند. در ادامه به شرح فرآیند طراحی و راهنمای طراحی در متن فرآیند و نهایتاً جایگاه راهنماهای طراحی شهری در فرآیند می پردازد. نویسندگان یادآوری می کنند که: "در این کتاب سعی بر آن است تا ضمن مشخص نمودن جایگاه و نقش راهنماهای طراحی شهری در فرآیند طراحی شهری، از آن ها در ارتقاء کیفیت مراکز شهری استفاده گردد و از این طریق ابزار قدرتمندی را برای تحقق ایده های طراحی و نیز نظارت بر اجرای تدابیر اتخاذ شده برای ارتقاء کیفی مراکز شهری، در اختیار طراحان قرار دهد (ص ۱۲).

فصل دوم تحت عنوان کلیاتی در خصوص مراکز شهری ارائه شده است. در این قسمت زیر موضوعاتی چون: تعاریف مراکز شهری، جایگاه آن در ایران و جهان، مشکلات مراکز شهری و سامانه فضایی؛ مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول شماره یک از این فصل واژگان اصلی و مفاهیم مرتبط با مراکز شهر تعریف می شوند. در بخشی از جدول یاد شده به نقل از کوان^۱ مرکز شهر^۲ به مثابه هسته ای تعریف می شود، که قادر است حجم کثیری از خدمات و تسهیلات را در خود فراهم ساخته و نقطه ثقل سامانه های شبکه دسترسی سواره و حمل و نقل همگانی باشد (ص ۲۶).

در فصل سوم، سیر تحول شکلی و محتوایی مراکز شهری در چهار بخش مورد ملاحظه قرار می گیرد. در توضیح ویژگی های برجسته مراکز شهری در گذشته، از آن ها به عنوان مکان هایی برای تجمع مردم، انجام فعالیت های تجاری و زندگی جمعی یاد می شود. پاسخ دهنده گی مراکز شهری در گذشته مرهون عواملی دانسته می شود که: سهولت دسترسی، تنوع در کاربری ها، وجود فضاهای باز همگانی، خلق هویت از طریق ایجاد عناصر نمادین، تمرکز و فشردگی کالبدی مراکز شهری، محصوریت توأم با مقیاس انسانی، برخورداری از گونه بندی ساختمانی ویژه و تنوع در عین یکپارچگی، از جمله آن ها است. در جایی دیگر از این فصل به نقل از کانستلر^۳، که دلمشغولی دل اندوهانه ای نسبت به مراکز شهری سنتی (قدیم) دارد؛ از پیاده مدار بودن، دلپذیری، اختلاط با محل های مسکونی و مرکزیت اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی هسته های مردم پسند شهرها یاد می کند. پرداختن به آخرین دستاوردهای اندیشگان شهرسازی، از جمله نگاه نوشهرگرایان به مرکز شهرها پایان بخش فصل سوم است.

فصل چهارم با توجه خاص به خیابان های اصلی شهر پایه گذاری می شود. با تأکید بر تجسم روح مراکز شهری در کالبد خیابان های اصلی، اهمیت این خیابان ها، که معمولاً شاخص استخوان بندی ساختارهای شهری هستند، برای زندگی شهروندان در گذشته و حال و آینده بازنمون می شوند. ابتدا با گذری کوتاه بر تاریخچه خیابان و دیدگاه صاحب نظران درباره خیابان، تعاریفی از خیابان های اصلی ارائه شده است. سپس به تحولات خیابان های اصلی و افول کیفیت محیطی آن ها از گذشته به حال پرداخته است. تئوری تجدید حیات خیابان ها با ملاحظه احیاء باززنده سازی

1- Cowan
2- Town Center
3- Kunstler

خیابان‌های اصلی از نوشتگان اصلی کتاب پیش رو است. بحث پایانی در صفحات ۶۵ و ۶۶ توجه خاصی به الزامات احیاء زندگی خیابان‌های اصلی با اتکاء به رویکردهای طراحی شهری معطوف می‌دارد. اعتقاد بر این است که بازآفرینی کیفیات محیطی خیابان‌های اصلی نه تنها محرک برآورنده‌ای برای جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی توسعه شهری می‌باشد، بلکه می‌تواند بر سازندگی بهینه حوزه مسکونی شهر نیز تأثیرگذار باشد. باززنده‌سازی مراکز شهری مستلزم گزینش یک تئوری جامع احیاء خیابان‌های اصلی است که با ترکیب تنوعی از تئوری‌های مطرح در این زمینه نظیر نوشهرگرایی، نوسازی شهری و منطقه‌گرایی شکل می‌گیرد. هرچند در مبحث نظری این رویکردها هر کدام از استقلال نسبی برخوردار هستند، اما، در عمل می‌توان با برنامه‌سازی فرآیند مدار، به استخراج راه‌کارهایی از هر رویکرد پرداخت که تجمیع هوشمندانه آن‌ها خود راه‌کارهایی جامع برای حل مسائل نابسامانی خیابان‌های اصلی ارائه می‌دهد.

پس از دو فصل مباحثه درباره دل‌اندوهی نسبت به گذشته و نگرانی از عدم پاسخ‌دهنگی مراکز شهری به نیازهای جوامع امروزی، انتظار می‌رود از اصول طراحی مراکز شهری موفق سخن گفته شود. فصل پنجم در پانزده بخش که هر بخشی جزئیات یکی از اصول است، به این مهم می‌پردازد. با هدف ارائه یک بسته کاربردی کامل برای طراحی مراکز شهری ایران، پانزده اصل کلی طراحی مکان‌های همگانی موفق که می‌توانند در تهیه راهنماهای طراحی شهری خاص عملکرد داشته باشند، معرفی و با جزئیات تشریح شده‌اند. فرض بر این است که اصول یاد شده پایه تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های سازنده فرم و شخصیت مراکز شهری واجد کیفیات محیطی پاسخده باشند. اصول یاد شده عبارتند از:

- ۱- ایجاد توسعه براساس الگوی سازمان دهنده ۲- به وجود آوردن هویتی ممتاز ۳- ایجاد تنوع و جذابیت ۴- اطمینان از تعادل فعالیت‌ها ۵- ایجاد مرکز شهر بر پایه امکانات و داشته‌های محلی (بومی) موجود ۶- حذف فعالیت‌ها و کاربری‌های ناسازگار ۷- اطمینان از تداوم و پیوستگی بصری و کارکردی ۸- حفظ محصوریت نسبی توأم با مقیاس انسانی ۹- حفظ تمرکز و فشردگی در مراکز شهری ۱۰- بالا بردن سهولت دسترسی سواره و پیاده به مرکز شهر ۱۱- ایمن و امن بودن مراکز شهری ۱۲- فراهم نمودن آسایش ۱۳- طراحی بر پایه تمایلات و سلیق مختلف ۱۴- تأکید بر کیفیت بالا ۱۵- تعادل در ایستایی و پویایی حرکت عابران پیاده.

فصل ششم را می‌توان مصداق راهکاری اصول مطروحه در فصل پنجم دانست که در سه مقوله: ۱- منظرسازی خیابان‌ها؛ ۲- معماری ساختمان‌ها و ۳- نظام دسترسی عرضه شده‌اند. در بخشی از این فصل که به بحث پیرامون راهکارهای منظرسازی می‌پردازد به نقل از "بامیر" گفته می‌شود: "استفاده از منظر خیابان جهت ایجاد محیطی جذاب و راحت برای فعالیت عابران، اختصاص فضایی مناسب به عابران پیاده و اتومبیل‌ها با حق تقدم یکسان و در نهایت ایجاد یک رابطه مثبت بین خیابان و ساخت و سازهایی که لبه آن را تعریف می‌کند، از نکات اساسی طراحی اجزاء سیستم شبکه معابر پیاده است (ص ۱۰۲). نمای ساختمان‌ها به مثابه ابزار تعامل شهروندان با ارزش‌های اجتماعی (بازتابیده در گونه‌بندی ریخت‌شناسانه اینه)، از اهمیت ویژه‌ای در طراحی شهری برخوردار است. در کمتر نمودی از اسناد (محصول) طراحی شهری بحث نما از نظر پنهان می‌ماند. اهمیت نمای ساختمان در ریخت‌بندی مکان‌های همگانی، بویژه مراکز شهری، در حدی است که برخی مسامحتاً طراحی شهری را در طراحی نماهای شهری خلاصه

می کنند. "در این میان، تداوم و پیوستگی در سطح طبقات همکف ساختمان‌ها، به سبب تأثیر گذاری بیشتر بر تجربه عابران پیاده از اهمیت بیشتری برخوردار است. در اینجا استفاده از مصالح مشابه ساختمانی و نیز مشابهت در حجم و فرم ابنیه باید تشویق شود. همچنین باید فواصل منطقی میان ساختمان‌ها، ارتباط مثبت در مکان قرارگیری و نسبت بازشوهای موجود در نمای ابنیه و نیز ساماندهی و ایجاد نماهای تعریف شده با وضوح بالا در طبقات همکف و فوقانی لحاظ گردند. درحقیقت هدف از این بحث، هماهنگ ساختن طراحی ساختمان‌های مرکز شهر و تبدیل نماهای جداگانه هر بلوک به جزئی از یک واحد معماری یکپارچه کلان می باشد (ص ۱۱۰، به نقل از مک بی و همکاران)".

ارتباط راهکارهای سامانه تردد با شیوه مندی طراحی مراکز شهری موفق از طریق تبیین اصول اول، هفتم، هشتم، نهم، دهم، یازدهم، دوازدهم و پانزدهم، از اصول یاد شده در بالا (۱۵ اصل فصل پنجم) به انجام رسیده است. این موارد در صفحات ۹-۱۲۴ کتاب تشریح شده است.

فصل هفتم را می توان جوهر و نتیجه گیری کاربردی کتاب دانست. این فصل نمودهای مثالی روشنی از دستور کارهای الگویی طراحی شهری ارائه می دهد که اهمیت کاربردی کم نظیری در عرصه عملی طراحی شهری، به ویژه برانگیختن قوه ابتکار و خلاقیت برنامه سازان طراحی و یآوری نوجوانان، دارد. آنچه که راهنماهای طراحی شهری نامیده شده است، در ۴۵۲ بند که به سه بخش (شامل منظر شناسی، معماری ساختمان و نظام دسترسی) تقسیم شده اند، عرضه می گردد. بخش اول در ۱۲۸ بند، ده مورد از دستور کارهای الگویی طراحی را توضیح می دهد. این ده مورد عبارتند از:

- ۱- منظر خیابان به طور عام ۲- کف سازی ۳- کاشت گیاهی و درختان ۴- مبلمان معابر ۵- نورپردازی ۶- فواره ها و آبناها ۷- هنر جمعی (مردمی) ۸- فضاهای عمومی ۹- ورودی های مهم به مراکز شهری ۱۰- فضاهای باز.
- برای مثال، در بند ۷۰ که به الگوی طراحی نرده های مخصوص پارک دوچرخه می پردازد، ضمن ارائه یک طرح واره گرافیکی، توصیه ای به شرح ذیل را ارائه می دهد: نرده های مذکور باید طراحی ساده و در عین حال جذابی داشته باشند و امکان استفاده راحت و امن از آن ها برای عموم فراهم گردد (ص ۱۴۷).
- بخش دوم در ۲۱۲ بند، بیست و یک مورد از دستور کارهای الگویی طراحی را در مبحث معماری ساختمان ها توضیح می دهد. این بیست و یک مورد عبارتند از:

- ۱- ایجاد شخصیتی ویژه برای ساختمان های مرکز شهر ۲- یکپارچگی طراحی ۳- مفصل بندی ساختمان ها
- ۴- ارتباط بین ساختمان ها و پیاده روها ۵- نمای ساختمان ها ۶- عناصر و جزئیات ساختمان ها ۷- تمهیدات در رابطه با جداره های خالی ۸- ورودی های رو به خیابان ۹- شفافیت و بیرون آمدن کاربری هایی که به مرکز شهر سر زندگی می بخشند ۱۰- سایبان ها و حفاظ ها ۱۱- مصالح و رنگ ۱۲- پنجره ها ۱۳- ستون ها ۱۴- تابلوها ۱۵- عقب نشینی ها ۱۶- سیمای (منظر) بام ها ۱۷- عناصر و نقاط تمرکز ۱۸- بخش های الحاقی به ساختمان ها
- ۱۹- نمای پشتی و جانبی ساختمان ها ۲۰- کاربری ها و عملکردها ۲۱- توسعه های جدید

برای مثال، در بند ۱۵۸ که به الگوی طراحی ارتباط بین ساختمان ها و پیاده رو می پردازد، ضمن ارائه یک طرح واره گرافیکی، توصیه ای به ترتیب ذیل ارائه می دهد: "ساختمان ها می توانند از بر پیاده روها عقب نشینی داشته باشند تا از

این طریق امکان ایجاد یک فضای عمومی یا یک جلوخان قابل استفاده برای عابران پیاده و نیز امکان ایجاد پوششی سبز و منظر سازی برای معابر میسر گردد" (ص ۱۷۰).

بخش آخر، در ۱۱۱ بند، چهار مورد از دستور کارهای الگویی طراحی را در مبحث نظام دسترسی شرح می دهد. این چهار مورد عبارتند از:

۱- سواره روها ۲- پیاده روها ۳- نبش ها و عقب نشینی ها در معابر مرکز شهری ۴- پارکینگ ها.

برای مثال در بند ۴۴۹ که به دستور کار الگویی طراحی پارکینگ ها اختصاص دارد، ضمن ارائه یک طرحواره گرافیکی توصیه ای به ترتیب ذیل ارائه می دهد. نورپردازی و روشنایی پارکینگ ها و حوزه منظر سازی شده آن ها باید در جهت ایجاد قابلیت رؤیت پذیری و امنیت صورت پذیرد. ارتفاع روشنایی های پارکینگ نباید از ۷/۵ متر تجاوز کند و باید از میزان روشنایی خیره کننده شان در محیط اطراف تا حد امکان کاسته شود" (ص ۲۴۷).

بیان تصویری ویژه ای که با روان دستی طراح اسکیس های این کتاب پدید آمده از جلوه های نیکوی مجلد پیش رو می باشد که ارزش آن را چه در بهره برداری و چه در مفهوم پردازی و طرح اندازی دو چندان می نماید. ورای مجموعه مطالب یاد شده، می باید به تنوع منابع و مآخذ اشاره نمود که هر کدام می توانند دفتری راهنما برای تصمیم سازان، تصمیم گیران، بهره برداران و به ویژه طراحان محسوب شوند.

انتظار می رود، تلاش صادقانه و پیگیر خانم دکتر مهشید قربانیان و آقای دکتر امیر شکیبامنش که علیرغم جوانی، سال های زیادی در عرصه حرفه ای، آموزشی و نوشتگان طراحی شهری فعالیت می کنند، قدر دانسته شده و در حوزه سازندگی سرزمین عزیز ایران مورد استفاده و استناد قرار گیرد.

به امید ایران شهری آباد و سرافراز

دکتر مصطفی بهزادفر

استاد طراحی شهری دانشگاه علم و صنعت ایران

تهران - مهر ۱۳۹۳